

K 34/71.

174

NAME *Joseph S. S. S.*
NAAM

SCHOOL *Bothsabelo C.*
SKOOL

CLASS *1960*
KLAS

Opp. Maamona Gouton (J. Lomo)
(agriculture, fieldwork, J. Lomo) !
P.P. 1-51*
4740) K34/71 Dinledi indexed

he rena batha ba base, re
bitla dinledi ka maina a
mantri e leso a K34/71
denakana yona ke, saledi ya xo
tlisa fela phefo, e sepele
thoko xa mo xo sepele sa mantri
ke saledi ya xiphadima ka matla.
Mahe ke ya e vaxaxo mantri
ka Mag ya xo vaxa ke xo tonyo xo
xole.

Maakxala le yona e tla le xo
tl tonyo xonaka ya omiso mantri,
xonnenyona e xaxhweki kamora xo
xaxhaka, e fela le xa dinaka
tri di vaxa, ke dinledi di
phela di le xana, e fela di
no ba le sebaka sa xo xaxa.

Selamela ke dinledi tri
di supaxodi tla mantri ka xo
lale bilana xa tona xonna selamo
di swana le tri dingwe.
Malé di ya Masa xo ba Maapalane

yōna e tšwa xe bo yo sa, e
 bonthia xo re bozele, yōna e
 sepela leētōng la ngwadi.

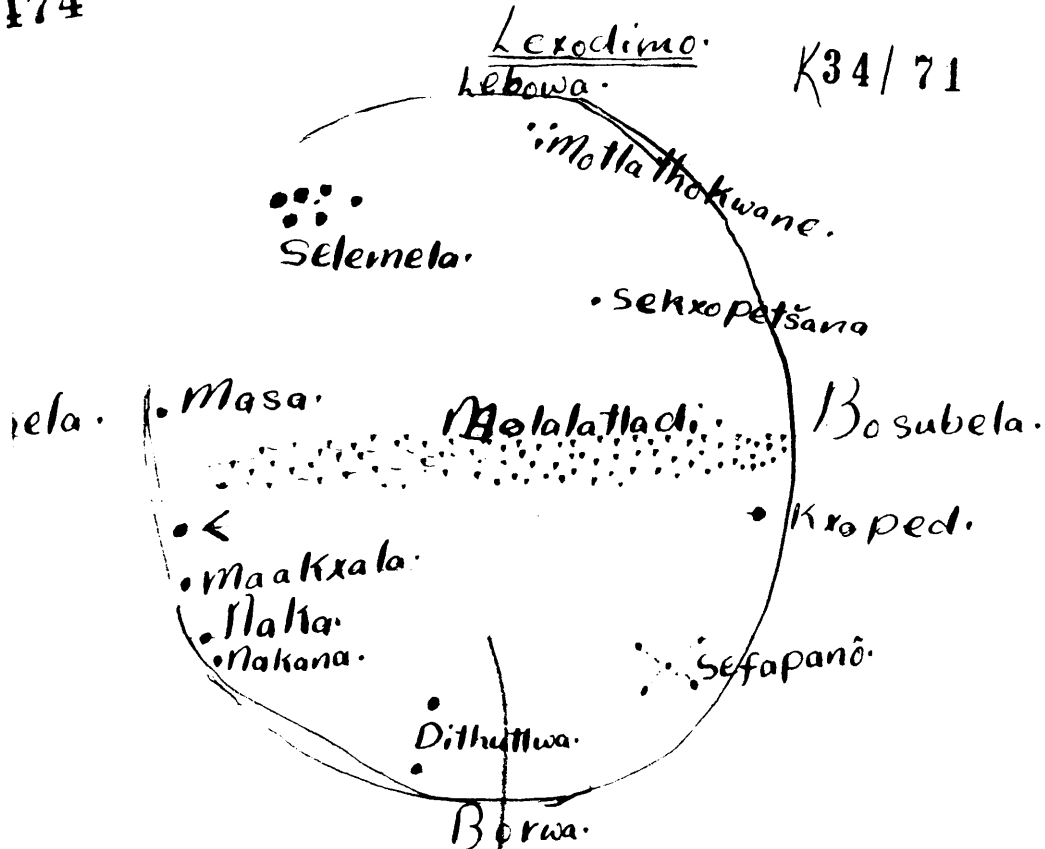
Kxopēdi xo ba kxopētšana yōna
 e tšwa ka pela xe letšatši le
 sa ko subela, lebaka la xe
 xo lewa tša mantšiboya, ka ka
 ba ka le bare xo e a kxopēda.

Molla thakwana e sepela ka
 thokō ya le boya.

Mola laledi tšona ké dinaledi
 tše dintši tša xo bonala
 xodimo xa di hloxo:

Sefapano tšona di dira sifapa
 ka thokō ya Borwa tya bosubela.
 Ditšullwa tša di bonala thokō
 ya borwa.

Dikobē xa re tšebe xa botse
 mo di dula xo xo na.

Kxopedi e dula - byatō ka ngwadi
 e thoma bo subela e e tswa xe
 le subela e xare e e ya bohlabela
 xomme e fihla bohlabela xe
 batho ba owa merula.
 Ke ka motxwa wo xe bona xo
 madulo a dinaleli.

Ke tseba ya Mithoane
 thaka ya Maratwa.
 U' hweditse tsebo ya a le xa
 Ma Kxatho.

4748/11

K34171

4

Npanô.

Kanaxîlanô; Ba re e ile e le
~~ke~~ ^{monna} a neetse basadi l'a
 ba bedi, byale ya rata mosadi
 e monyane xo fela yo morolo.
~~Ke~~ ^{monna} yo bofihêla bya
 xaxwê e be e le xo - troma
 le xo xea dikxakha. Komme
 xe a bôlayilê a fela a di isa
 ka lapeng la yo monyane xo re
 a xo aphilê. - tšona komme
 mosadi yo o monyane a re
 xo monna wa xaxwê "Xa ke
 je dikxakha." Komme monna yo a
 fela a di isa ka xo o monyane
 le xe a sa je nama ya dikxakha
 Komme Mosadi yo o monyane
 a fela a re xe a di aphilê
 a di je komme a botse monna
 wa xaxwê xore di hutswitswe
 ke mosadi yo morolo. Monna yo
 a fela a e lwa le mosadi e
 morolo a re o hutswa dikxakha

Bohlatse e be e le xore e
 monyane xa a je dikxaka.
 Komme ka xore mosadi e moxolo
 a xana, monna a lona maanô
 a xo swara lekxodu la xo
 utswa dikxaka, xome yena a
 bitsa ngaka, yona xa e fihla
 ya re ka xore ka ma lapeng
 le bararô, e swanetse xo ba e
 monqwê wa basadi. Komme a
 ba tšea a ba isa niking, yena
 o be a lona lenti, hi mo
 a be khokilexo xo futla
 naka ya mêtse a mantši xomme
 a re basadi ba swanetse xo
 nyoxa ka lona, yo a hutswitšera
 dikxaka o tlo wela ka
 mêtšeng. Komme monna wa
 basadi ba a re "Xo swanetse
 xo re xo nyoxê yo moxolô pèle"
 Mosadi e monna moxwê le e
 moxwe o be a swanetse xo

epêla Kôsa a re "Yo a llexo
 dikxaha tša monna a wele,
 Ho-ho ntata, Ho-ho ntata
 Kxaowa, Kxaowa re xo bônê,
 Ho-ho ntata, Ho-ho ntata
 Kxaowa" Mosadi e moxôlo a
 thoma xo nyôxa a ntšê a
 epêla Kôsa, xomme a nyoxa botse
 Byale xa thoma yo monyane xo
 nyôxa xomme yêra a re a sa
 re "Yo a llexo -kxaha tša
 kxosi monna a wele" ke re
 a welai Bontši bya batho
 bya thôxa taba e. Monna
 yo a fêla a dutšê ka khutšo
 le mosadi e moxôlo.

Xo ile xo nkanô. Xo ile
 e le monna a tšere mosadi
 xomme a duta le mmaxo-
 mosadi wa xaxwê. Ka tsatsi
 le lengwê ba tšea leetô
 kamoka, xomme ba fihla

mokeng, ba hwetsa noka e
 tlatsa, monna yena a kxona
 xo nyoxa, byala a löya a
 tha a nyosa mosadi wa
 xaxwê, ke mo mokxêkôlo
 a belaeltsêxô, a se xa a
 hlompj, xomme monna
 a löya a tsêa mokxêkôlo,
 Mokxêkôlo a se o a nyatsa,
 xomme xe ba fihla xare xa
 noka mokxêkôlo a tsêla
 monna ka meetse, xomme
 monna a fêtoxa kxokong.
 Batho ba thoma xo thêxa
 monna; ke xe monna a
 thoma xo opêla, a se:
 A se ana kxokong, ke se
 boledi, ke dielwe ke mma
 a ntia ka meetse, ka ba
 kxokong. Xomme mokxêkôlo
 a ya a dula le ngwana wa
 xaxwê.

Nonwane

E ile e nkane = E ile e le bananyana ba ba hlano ba ya ditlwetlweng, ngwananyana o tee mmarane a mo fa tholodi a re: tholodi e' se se xo tswenyaso tseleng O se supê ka yona.

Ke xona ba sepela leitô ba robala tseleng, Ba re re barober tse, ba bangwê ba thwenya ke dilô, xomme yona tsa seke tsa mothwenya, Ba tloxa xosasa ba sepela re letšatši le le dihlang tsa bônai, ba fihla ditlwetlweng, Ba kxa ditlwetlwa ba tlatša ditshafelô tsa bônai, xomme ba thoma xo bapala, ke letšatši le dikêla ba tloxa ba re: ba ya xae. Mosetsana yo Modidi a lebala tholodi e'la, re ba lebile xae

bōmaxo bōnā ba tšwa xo ba
 hlakanetsā, komme Modiedie ya
 ba xona a kopolaxo tholodi,
 A xoma xo elata a e
 hwetsā mo ba beng ba bapala.
 Komme a hlakana le Mmutla.
 Mmutla wa re: Modiedie o tšwa
 hae? Modiedie a re: Ke Modiedie!
 Motšwa - sebakeng! Ke lebetšē
 tholodi yaka! Tholodi! Ke re a
 thoma xo opēla a re: Ke
 "Modiedie! Motšwa sebakeng! tholo"
 "Ke lebetšē tholodi yaka tholo"
 "Tholodi yaka sepa baloi tholo"
 "Nka xo šupa ka yona o ka hwa tholo"
 Mmutla wa re: "Mabêlê xa ke je"
 Modiedie a re: "O ile tholo"
 Mmutla wa re: "Letšatši o ka se le
 bonê"
 Modiedie a re: "O ina tholo"
 Mmutla wa re: "Barešo nka se ba
 bonê"

474

K34/71

10

modiedie a re: "O isa tholo"
 mmulla: "iko supa le boné"
 modiedie a supa wa lwa. A hlaka-
 na le pudi, le Jaw, le Phisi, le
 Phukutye le profu ka moka a
 di supa tša lwa,omme a
 hlakana le Kyenosarose ya re;
 modiedie O tšwa kai? O ile a sa
 re "Ke Modiedie" ya mmotšiša ye
 re "O tšwa kai? A fela a re "Ke
 modiedie" ya ba ya bolaya
 modiedie". "Les sa mosela-seripa"

Nonwane

omme re kosi e lwala swa tswe-
 la mothe a re xo na le ngaka
 ka meetseng. omme batho ba re
 e swanetše xo bitšwa, omme mothoyolá,
 a ba ruta kōša ya xo bitša ngaka
 le xo re ba swanetše xo ema senna
 Ba tomêla ba mphato wa moxu
 xo e bitša, bōni ba fihla, ba îma
 pele xo sediba ba thoma xo
 opela ba re: "Yebang tebó re nyaka"

474

K34/71

//

"ngaka, re nyaka, ngaka motho"
"O a babya"

Ngaka ya re: "Xe nka tšwa le ka se.
thšabe na? la wela dihlaka? byale re
e re e kraša meetse, ba thšaba ba
boela xal, Ba boela ba romela
"Masahlwa" a fihla dita byale ka
ba pele ba thšaba ba roma. Ba romela
"Matula", le bōna ba roma ba
thšaba. Ba romela "Dithaxa" le
tšona tša thšaba, ke mo barome-
tšero "Mašoborō" Bašimane ba ba
nyane. Xe ba fihla ba opela ba
re: "Tebang Tebo, re nyaka ngaka"
"Re re nyaka ngaka motho"
"O a babya"

Ngaka ya re: "Xe nka tšwa le ka
se thšabe na? la wela dihlaka? Bōna ba
re: "Ba thšaba byang motho a babya"
Ya ba kraša ka meetse, Ba fela ba
emê ba tššetša xo opela. Ke mo
ngaka e biditšero ditaola ka ntle xa
meetse, Bašimane ba thopa ba opela

474

X34/71

Ngaka tšwa ya pepela nabô, ba tšama
ba opêla le yona e fetôla "E re: Ka
tšwa le ka se tšabe na? Komme le
bôná Ba re! "Re ka tšaba byang
krošü e lwalá?". Komme ba fihla
motseng ke se ba sa opêla, ba re: Re!
"Kiang tšeo! Re nyaka ngaka! Re!
yaka ngaka! Motho O a lwalá!"
Baromêla bašimane ba babedi xo tumu
la diphata tšá krošü, ngaka ya tšena
Komme batho ba be ba maketše
Komme ba be sa ba sa opêla.
Ngaka ya tšena xo molwetšü ya
molaola, ba hlaba krome tšé pedi
e ngwê ya ngaka e ngwê ya basir
mane ba xo bolôka krošü, Komme
xe ngaka e feditše, bašimane baó
ba e bušétšá xae ba tšama ba
opêla.

Komme xe krošü e feditše ya
dixela bašimane baó monyanya
o moxolo tšeboro tšeboro, Komme
le setšaba sa barêta.

K34/71

474

Dithai

Ithai: Thelô ya tātē mmellwa ke badimo =

"Ke ngwedi."

Ithai: Ke sepela le moedi ke nyaka more
mo intokotōke ke se o hwetše =

"Ke thsipa ya xo letšwa"

Ithai: Sediba sa maxoxoro =

"Ke dinkô tša kxomo"

Ithai: Ke bitša ke pula =

"Ke mabang"

Ithai: Ntlo ya xo hloka moyakô =

"Ke lee"

Ithai: Ka anera boššane tlaping =

"Makxay bana ba dintā"

Ithai: Poo e xotla šöpeng ta Kōnkô =

"Ke thšipi"

Ithai: Ngangaba, Ngangaba xa e tšebe

mo e tšwelelaxo =

"Ke lexapu"

Ithai: Nthso tša okamela, Thuwu tša wela

"Ke thšilo le hwala"

Ithai: Hlohlova bupi o je mokolla =

"Serothwana"

474

K34/71

14

thai : Ke na le pooy e kwilibidu se e krole
ke e nthso =

"Ke hlaxai"

thai : Lehodi le karekretla pharong =

"Ke lelame"

thai : Moloi mmima melsiweng =

"Ke sefakô"

thai : Mmutla se tsena motseng banna
ka ngwaneng dithsithsi =

"Ke mapolisa, kamme xape" Ke Molatô"

thai : Ke pana polo tse pedi, se ke tsela
naka ka di panolla =

"Ke Boramphasane"

thai : Lekwapana le well ka merwalô =

"Ke Sekropa"

thai : Ka re ke mo ka re mmdl' suli' =

"Ke tsela"

thai : Kromo ye sa mmullwa sa tee =

"Ke Lemati"

thai : Mmutla se loma-loma le tsela =

"Ke dimetô"

thai : Pitsi e krotla le ka leweng =

"Ke lelame"

474

15

X34/71

Thai: Hlakana hloa o suwa mokxopa e
fela fase o dutae =

"Ke se dikala di sisinjera kutu
e eme"

Thai: Ke ba ba thswen makxwatla
mengwato ba axa byang? =

"Ke modlwa se o axa seolo"

Thai: Ke kxatlane le lesiboto la Bopedi =
le swere masumo

"Ke se tsatsi le hlaba"

Thai: Ka bereka lexowa la ntefa ka
dimeletla =

"Ke dimosi"

Thai: Thata e thswen nokenq =

"Ke kxwedi"

Thai: Ho hloa e huile mmotong ta
thoxa sebeti ta thōaba =

"Ke dilōie"

Thai: Manna so ōu ka mo soding ke
marema a xoxela =

"Ke nta"

Thai: mošimane a fela xwa šala xo nkwa

"Ke (motirokpe) letiithāa lerōlō"

474

K34/71

16

thai: mošimane a boloka fase uwa palera =
"Ke mokomana"

thai: Kanya Iwetla ke ija setsepa ka bowa
ke ija ketsepa =
"Ke menwananya maoto"

thai: Lekopu le lekopu =
"Ke thšito le lwaka"

thai: Ntša ya rešū ke sekrokola xa e
na nampakō =
"Ke lō"

thai: Banna šeba kamo šoding ba
šitwa ke hlozo ya Kactjiri
"Ke letšwai"

thai: Dikromo tša rešū xa dina mebala
"Ke dina"

thai: Morokolwana wa mpupuyana re o ja re
dišiše fase = "ke bozobe"

thai: Lekokoto la mpya tona le dula ka xo
ferekana = "ke letšwa"

thai: Ra xaša-xaša mphokana bya re xo
esa xa hwetša o se xona = "Dinaledi"

thai: Kxarebe tša Mmašadi xo re di fitile
re bōna ka hlozo xo falala = "ke dipudi"

474

K34/71

17

Thai: Dikromo tša, matebele xa lema di a
koropetša = "Ke mexwapa."

Thai: Sekhekolwana, se letše tseleng = "Ke nko."

Thai: Thata ye thswu Molapong = "Ke kwedi."

Thai: Kwa tlase mokwalakwana kubu di
eme ka mesela = "Ke makwala."

Thai: Ke kweditše banna ba moloto ba xema
le sela-phala = "Ke makikê."

Thai: Banyana ba botlokwa ba apere ditlota
tša xo swana = "Ke dikraka."

Thai: Le xe di ka tswalwa di phaletše
mamosu a ka se nkrake, xe a ka
nkraka e kaba ngopaliso = "Ke 'mai'."

Nonwane

Mama e mongwê O bea na le mosadi
komme a sena ngwana, ka morao a belera
ngwana, Ngaka ya re: "Ke Seila-tšatši"
Komme xwa diresa ngwana krosi a
nyaka mosadi, Komme ba laëla
basetšana xole batle, ke ngwana krosi
a sa balebetše, kwatla ntši ya
mmotša xole basetsana sa ba ka
moka xo setše "Seila-tšatši, a ba

kxomiša a re: O nyaka "Seila-tšatši" A
 ya xo batswadi ba xaxwê, xomme ba
 re: A ka monyala bošixo ka xo re:
 O ila^{le} tšatši. Morwa kxosi a tla bo-
 šexo le thaka tša xaxwê, A nyala
 "Seila-tšatši" bošexo a hloxa nae "Ba-
 ba laêla xore xe le ka kwa tšetlu
 e bitša le se, bakwa o bitša ba ya
 le Moselapye wa šala o tšela, Seila-tšatši
 diaparō, Xe ba boya Ba sepela le Moselapye,
 Seila-tšatši O be a ba sêše Moraro a
 Opêla a re: "Ka se Seila-tšatši! ke Mosela-
 bye! O ntšeešê diaparō. Xe ba re ba
 tšeešê Moselabye a re: ke dinenyana.
 Xe ba fihla pele a bōna makikê A
 tōpa a ya. Xomme ba fihla xae
 Seila-tšatši a šala dihlareng. Xe
 batho ba ile Mašemong Seila-tšatši
 a tle a šemê ka xae, xe ba bowa
 a tšamae a dira byalo ka mlhele
 xo fihla xe ba botšiša, Ngwanateo
 Masilo e a beng a sala xae ka
 vaka la bokxolê-ka moso Masilo

474

K34171 19

A šala Komme, Seila tšatši aša re
 Mašida a mmona a mowara
 a ma kutiša xore noselabye a
 se tšebē, Komme ba bitša basadi
 kamoka xore ba le ba fofē
 molētē, Komme ka ma molēteng
 ba be epētšē duma dipitša tša
 mafsi a helaxo Komme basadi
 kamoka ba thoma ba fofo re
 xo etla noselabye re a re
 ke a fofo a bōna mafsi ka
 xo re ^{se a} rāta mafsi kudu a
 fofēla ka xore xa pitša
 Komme kwela a kwela xona
 ka moraxo xa lehu la xame
 ba tliša Seila-tšatši pele xa
 sethšaba batho ba makala
 re ba mmona ka xobane
 O be a phala batho kamoka
 ka botse.

Komme kxosi ya direla mowara
 wa xame le Seila-tšatši
 monyanya o moxolo-xolo.

D. T. M.

Puku ye ke' tsebo ya

"Tjaketjake Mabitsele"

"Wa Malawo."

U ^{tswetswe} phatse re xo buša Mainamela kroši
ya Moletši. U dula MokoTopong.
Pele o' be a dula Moletši.

474

Go tlaxa xa dijō.

Kanaxelanō. Kxale-kxale batho ba
be ba sa leme xomme xo
hwetsa dijō e be e le modirō
wo mothata ka kudu.

Batho ba be ba tšona
diphōfōfō ba e ja nama
ya tšona. Ba xule ditxomo
ba e nwa mafsi a tšona, le
xo a boloka ka xave xa
lekuka xo re a kxahle ba
tle ba a je. Xomme ngwaxa
wa ditšie e be e le ngwaxa
o morōlō wa khōrō. Batho ba
be ba swara ditšie ka botsi
xomme ba di apha, ba di
anexa xo re di ome, xe
di omile ba t dihlola, ka-
moraxo ^{ba} di sila ba di
bea di xong le dipitseng.

Xomme ba tla fela ba tšea
bupi byo bya ditšie ba dira

K34/71

mokxapho, la fêla ba e ja
 mokxapho u. Komme ka
 lebaka le lengwê ba be
 ba ija boloko bya kxomo.
 Ba be la ba tseba ba lo
 rutheisa ba thseta maphi
^{ja} ja. Komme xa tla lebaka
 le lengwê xa monna yo
 mongwê a tsebe basadi ba
 ba bedi xomme yêna a rata
 e moxôto xe fêla yo monyane.
 A fêla a ija ka lapeng la yo
 monyane. Byele mosadi yo
 moxôto tsuata lehuufa, a
 hlôya yo monyane e rata xo
 mmotaya, byele xe monna
 yo a vona xo re xa a kxone
 xo dira khutse, a thoma
 xo sepela le naxa le basadi
 ba xaxwê. Komme monna ya
 a ya a dula kuwa tlase
 mo dinoka dihlakanaxo.

batho xa ba boye ka
 letadi. Byale xe monna
 yo a dutši naxeng yeo ya
 kxaufri le sehlahaklaka
 mosadi e moxōlo a bōna
 leivotse le ka le bitšaxo
 lellikitli xomme yēna a sa
 trebe xore ke sejo xomme
 a le tšea a le opea, a le
 fa mosadi e monyane xore
 a ja a hwe, yēna a be a re
 ka sehlae sa xo bolaya
 xomme xe a bōna mosadi
 e monyane a phēle le yēna
 a thoma xo ja. Byale ma
 sehlahaklakeng xo be xo le
 mabele le oia ka sa trebe
 xore ke sejo xomme mosadi
 e moxōlo a bolā a rata
 xo bolaya yo monyane ka xo
 ma fa mabele a a apilwā
 xomme yēna a phēla xomme

ba thoma xo phela ka dijo
tša sehloko sehloka hlaka.

Ke monna yo a thoxa mo
kxauksi le sehloka hlaka a
tša pen ya di byalō tšeo.
Ke a fihla a byala tša
bolaya ke sekoro xomme
ba a hlalola: ana a mela
botae. Ba ve pen ye uwe e
be e tlisitšwe ke meetse
a noka xomme xa ba
tšebe xo ve sa be a e
tšwa kaes xomme batho
ba fela ba lima mehlaka
xo ve ba fela ba bona dijo
tša xo hlakantšwa le
mafisi.

Dimela tša bakxale:

Mabele-torothovō (makxakxa)
e be e le sejo se se xolo
sa batho ba basato. Xomere
mabele-tororo a-bitswa ka

474

K34/71

232

maina a matsi ka xo papana
 xa mekuta ya mabele-thorô,
 A mangwê a maina sea:
 modipa ke leina la makxaxa
 la kxale: Makxaxa xoba
 mabele-thorô ke leina la pen
 e tee fêla a na la mekuta
 ya mabele: Mekuta ya makxaxa
 ke ye Motxaxa ke makxaxa
 a masehla a makxaxa.

② Lentkata ke makxaxa a
 matwibidu a bolô ke fudu
 e lexa xa a e tswatswong
 a phadisa, seema sa ona ke
 mabele a matelela xo
 rata xo ja ke malba,
 boxobe lya ona bo phala
 lya mabele-thorô a mangwê.

③ Mokhuphopho le kimo sa
 lona sa fêla ke sa
 lentkata ka xo nyane, e
 fêla mmala wa lona ke

474

K34/71

24

o moséhlaj, lebele le le
 rateraxa kuthu ba ve le a
 humisa ke ka baka le
 ba le bitsaxo mokhuphola
 ke xore le a khopikola motho
 xe o le byetse le na le
 matla a xo meta le xo
 ema le tšisi, le xo na le
 na le dikharo tše dixolo
 xomme le tšwa ka kudu.
 u Mokwibitsane o mokwibidu
 seimô - ja ona se lekana
 le sa motiriana, Lebele le
 le ratelwa xo - bitswa ke
 fella xa bona le tšea dikwe
 tše tharô, ke tšona peu
 tše nne tše di rateraxo
 xo batho ba baso, tše
 dingwe ke dipen tše di
 se naxo maisa ku xa
 hlakamana xa dipen tša
 mehuta-huta, Byale ve bole tše

ka makxaxa, kamoka dipuu
 tše di a lumwa, tša folwa
 batho ba sila dithorô la
 apêa borobê.
 hebele le lengwe la xo
 nyako swana le makxaxa
 ke letodi, le lona le
 lyalwa lyale ka makxaxa
 la lewa dithoro xe le sitšwe.
 hehatsa (millet) ke hebele
 la xo-ratya mo putla e
 sa nexo ha matla, xomme
 xe le byetswe le ema letšatš
 le ka na ke by butšwi ka
 pela le kobe tlala xe
 mabele-bele a se a butswa,
 he lona la lewa lyale ka
 makxaxa.

Dipuu tše dingwe ke tša
 marotšê xomme marotšê
 a na le meluta ya lona
 e le lethikitta-le letelile,

474

K34/71

26

lepotse, ke la nkholo xomme
a a kxabelwa a apêa
thopi.

Ditloto ke mehuta e mebedi
ye mebedi, ditloto marapa
tša xo epya bana tša apêa
dihlakhu.

Ditloto makê di epya bana
xomme tšona di ka lewa di
le tala xoba tša xadikwa
tša lewa, mo xo ngwê di
somiswa byale ka sesebo.

Dinawa (Kaffir beans) tšona
di ba le bana byale ka
tša sekxowa, di apêa dihla-
khu.

heraka e lexô kxapa xe
e sa le boteta, batho ba
e bitša leraka ba ija byala
ka lepotse, xomme xe le
omile ke ba ^{halela} ~~phatela~~ xo ja
ba le bitša kxapa.

474

K34/71

27

Dinyaba ke pan ya e rexa
ke ya lekraxa e fela yona
xa e lewa dithoto e lewa
lehlakal lexa meetse a
lehlaka.

Komme xane xa dibyalo
tse makrara ke dija xuri
xe latele lexatša le letodi
Tse dingwe dipen ke dija
nyana xa di lewe ka kudu

Dikenywa tša naxa:

Makatswa, dinobe, dikhubyan
tše di hwetšwa kudu Hananwa
Marula, dinelē, dimopyane,
dimupyane, mabilō,
dithekolo, maxogo, dipaxa
ditlatlwa, ditobetobe.

Tse dingwe dikenywa tša naxa si di:
ke diblā, diblalabu, dithekolo, matleba,
ditšidi, dihlatšwa-maru, diblalehtale,
ditšoma, dipalo, maxa ditulotulane,

474

K34/21

281

Dikomokamo, belopisa ka nako tse di butswa dienywa xa thama ka kxwadi ya November xa fihla ka March ka nako o mangwa

Xa nako tse di kengwa tsa mara ke masala a tsadi le mara a ka nako di kengwa kwa mahlwengwa wa Tswane le Poti Poti "Potlutsa" le Alice le Bantwana

Ke tsoho ya Mafikadu
O hwedile tsoho ya sepele, lyala o dula Hamanwa

Tse dingwe tsa tsoho di butswa marisa le lewa di kengwa.

Dikroko xa di krobo e lewa ngwaxa kamohle, e fela marisa di bose.

Diuno le mapuathola, moraba-diepa di butswa xe di krobo di trena mahlakengde lewa di kengwa.

Dikwerokwera, dihlolohlo, diadiri, didupat-tau di butswa selemo di lewa selemo.

474

K34 | 71

Dihlone, diphusokwi, diphula di
butswa marixa le di lewa dikenya.

Marutla a butswa marixa a lewa
dikhaphana, ka phata, ka seolla o a hlatsa.
Maxwa le ona a lewa kxapana ka phata
a butswa xe ba bana.

Maha mphuru, mola, dipiditwa, diphiri
mphisuzane, dihlakwane, dikwi
digatxwane di lewa dikenya selemo.
Maapata a lewa dikenya xe dikxomo
di tswa mahlaheng.

Ke tsebo ya Pratao wa
Mathwana, E be a dula Hanana xo
xobuwa Kibi le Kxalusi.

gr tu Vocab
p to be.

474

K34/71

29

Mafsi.

Mafsi ke sejo se se xolo
 xo batho ba baso.

Xo xama xa mafsi; Mosima
 ne e a tsoa o a hlapa
 xomme a ya kxorong. Xe
 lebaka la xo xama le
 fihla mosimane a swanetse
 xo ema xodimo xa thata
 ya lesoro. A thome xo
 hlaba mokxosi a re
 "Thsikwana - le hlabile
 la monye mokxalaki"
 Basanyana ba tla tla ba
 thisa ditshikwana, ba di
 bea ka ntle xa lesaka
 e monqwê le e monqwê xe
 a bea o a lothsa - le xe
 e le xore mosimane xa
 a kxapsi ke mola o xo
 lothsa. Byale mosimane
 o tlo thoma xo xama, a
 thoma ka di tswetsi

474

K34/71

30

ke xore tša dinamane tše
 dinyane, mo xogwê tš ke
 Kxomo tša mothobe xoba
 Kxatsela xe e le tša tša
 Kxatsela a thšela ka
 pitšeng ya Kxatsela. A
 xame tše dingwê a thšela
 ka dithšikwaneng xā fihlela
 a fitšā. E fela ba simana
 ba ka tš xama e le
 ba tš ptši. E fela mokwā
 wa xo xama ke xore e mongwe
 a xame e mongwe a kwate.
 Ke ba feditše e mongwe o tša
 e ma xape a re "Mafri a
 Kxomo, he bese." Xomme
 bananyane ba tša tša ba
 lothša e mongwe le e mongwe
 o tša thšikwana ya bo
 iša ke xae. Basimane
 bot bōna ba swane tše
 xo sala ba xita Kxatsela

Kxong. Matsa tsi a mararo
 xe kxomo e tswetse kxatsela
 e bitswa ~~matwa~~ xodimo.
 ke xore kxatsela e kxahla
 ka nosi xe ba e apile.
 Kamoxo xa fao ba e
 rita ka bupi, xomme
 mohla namane e xipexa
 mokhubo kxomo e ya ka
 xal, ke xore e mafsi a yona
 a xamelwa ka xal, mafsi a
 mafetelo xe e tla xamelwa
 ka xal xa a apewe xomme
 ona a ya nwea. Xomme xe
 motho a fihla a hwetsa batho
 ba xama, xe a nyaka mafsi
 o tlo re xo baxami "A e
 raxe moeng." Xomme bona
 ba tla mofa mafsi a nwa
 yena xe a leboxo o tlo
 re "A e tswela thongwana"
 a ka botela mmala o mongwe

K34/71

wa a a rata xo. Komme xe e
 le mafsi ka xae a tla
 somiswa byale ka resela.
 Mafsi a lewa a sa tšwa
 korong. Xe a le a mantši
 ba tla a thšela ka
 dikxapeng le ka dithšikwaneng
 xovè a kxatle. Bakxale
 ba be ba somisa ka kudu
 lekudue le xo mokxopha
 wa leseba ka tlase, mafsi
 a lona ba ve ke a lose ka
 kudu. Komme le t d
 dithšikwana di na le lesoba
 ka tlase. Sa mathomo ba
 thšela mafsi ka pitšeng ya
 xo hloka lešoba, xo sasa
 mafsi a kxahlile kudu xe
 e le selemo. Byale ba a
 okola mafsi a mabotse a ka
 xodimo xomme ba thšala
 ka pitšeng ye ngwê ya lešoba

K34/71

Komme ka tlase xa yōna ke
 lešoba le le fitišaxo mafsi a
 mathwehse (whey) xo pitšā ya
 ka tlase. Mafsi a lea pele
 xe xe okōla a bitšwa lekhahla.
 Komme a a kotsiwexo a bitšwa
 lenge xomme xe pitšā e
 thetše lenge, lengwe le a
 thitwa ba hwetša makhura.
 Mafsi a a ka ja ke mang
 le e mang, e fela lenge le
 lewa ke ba hlompexi.
 Komme xa ba hlatswa
 makhura, metšē a xo hlatswa
 makhura ba a bitšā mahla-
 tšwetšo ba ka šeba ka ōna
 xo ba ba aplea boxobe.
 # Basimana ba le ba kuwa
 korong bōna ba ja korong
 ba tšwa le dikxomo, bōna
 ba phela ka xo ja molatšā,
 xe ba bōya naxeng ba ja

474

K34/71

34

molatsa wa borobe lya ~~ka~~
bosasa ba šeba ka mafsi
le o nama ya dinonyane le
diphōōfōlwana tše nyane.

Ba se mosimane wa xo ja
molatsa o na le lebelo xa
lape le xe a isitše dikromo
mokatong. Bona ba thoxo
korong xe batho ba -le ka
lapeng.

Dija

Nama ke sejo se se bevo
se sa hlokele bathong
ba baso. Basimane xe ba
ile xo diša ba be ba
boya le dinonyane tše ba
di bolaitxo xa mmoxo le
diphōōfōlō. Mosimane yo a
bevo a sa atisi xo bolaya
o be a bitswa Maria-Kodiša
komme le kxosi e be e
xapa masōlō a xo tšoma
ba ye ba bolaye diphōōfōlō

tse dintsi, kxosi e nywe le
 e ngwi kxale e be e
 ts rapa lesolo xoba xake
 ha kwedi. Komme xe nama
 ya lesolo e boile, kxosi e
 tla di abela batho, yona
 e na le tse e swaretse xo
 di ja. Phoku ke nama
 ye e tsebakaxo ya kxosi.
 He lehono wa ^{ka} tsa motho
 a re ke moja phoku ke
 xore o re ke yona kxosi.
 He meno e tlou a be a
 iswa mosate. Batho ba be
 ba sa bolaye diphoofolo
 ka kudu tse ba di sui xos,
 ba be ba eja nama ya
 tsona xe di hwile le xe
 kxosi e hlabetse dira xe
 di tso fenywa, le xe ba
 hlabela menyanya. Basimane
 bona ba be ba tlala xobesa

nama kxrong ka ka xe lebaka
 la bona la xo ja e sa swane
 le la ka lapeng la ja e sa le
 ka losasa ka ukhik dikromo.
 Ka lapeng la ja a pea nama
 ya bona ya xo seba, nama ka
 lapeng la beja xo se na
 sebaka sa xo a pea, le xe la
 nyaka nama ya xo ja feba

Lema:

Maxeng ya xe sa xo lemela
 mabele thoi (maxaxa) Mapela
 dinawa, marotse, mphoxo,
 dilloxo, dinyoba, maxapu,
 letadi le le xotsa
 Xe e le ka xo ja xa dile tie
 xa di xe seke re boloka ka
 letlakaleng la dijoi. Xomme mo
 di hla xaxo xona xa xo tsebye
 ka ka xe le tswela xa re boloka

ka xa dijo Komme mo xo
dipen tse xo dipela ditloxo.

Komme xa re xa dipen pu ya
pile. ke' abakaxa le bexo
le bitwa modipa, se se e
bole tse xo re bobela ka xa
dijo. Modipa fella e. le e le
sejo se se xole ka matla.

Komme xo tla xa matlawa ^{xwa} ~~xwa~~
tla le mafeta, ke' se batho
ba xata mafela kudu, Ba thoma
xo reta modipa.

Sala morwe Ramoso, re ja
seretō ja thweu - thweu ya sebo.
Wena modipa o sala ma xa-
Maleboxo. Re ya Mate beleng naxa
ya lehu mo.

Modipa o byetswe pele xa
Maleboxo ke' ka baka le ba
re xo sala xa Maleboxo.

Komme xa re tsebye xo re
ba Maleboxo ba tšwa nao xa

Mhlehlwa e a byalwa ya lewa
 modu legale ka moepa, e ka
^{apewa}
~~apewa~~ xo ba ya lewa e le tala.
 le tholepe ona ke saoth mohlaba
 o mokolwa ^{hoze} ~~boke~~ eya e xoxo
 ba bhebe suikisi.
 hano ya xo ba lekhoka ke
 morose byala se ba bicaro
 ditheo tsa sona ba kxethela
 moxoxo.
 Dithekxela xo ba matlapala
 di swana le menepa e fela
 tona ke tsa diso, le thitō
 ya ona ke ye nyane.
 Sepadi xoba kxwadi lona
 le swana le lerotse xomane
 sekxatlatla ~~ka~~ sona ke se
 se thata, ke xona ^{ba} ja
 botone bya lona.
 Pew e a kxethwa ka mo
 xo swanetse, e ngwe re
 kxetha botse, e ngwe re kxetha

boxala e ayawē ne hxeetha ka
 xore mmaya a letoto bose
 Xomme pen hie di tla
 bolokua di serong xo ba ditrapeng
 le dipitengre fihlwa xa
 le ngwa
 Paka dia se tsotho h di a
 Xa swa ka xo tse phathalata
 Batho ka tswa letiema le
 xo lema ka tso lema
 itheemo ya tsoi xomane ba
 fura tumela ho xo ya xo lema
 Paka ka Xasa ka seatho
 tso e mangwe le e mangwe o
 tso a Xasa ka yena mong
 Xomme a lema itheemo ya xaxwe
 a le ^{nnosi} tso, xa palelwa o be
 a bitoa batho ba ma thusa
 xa lema, xomme a ba nea
 byalwa. letiema le rapya ka
 byalwa le nama, batho xa
 ba ngake no putso wa xo fetama

Ba the the ba lema ba enwa
 byalwa e se xo kudu ba ja le
 dijō. Komme bošexo ba tla
 nwa byalwa kowa lapeng, ba
 line, ba opela dikosō mo lapeng
 la morapa letšema.

Mabele a se rathe a hlaxotwa
 xo tse, xo tlala xo tla
 hlaxōla basacti, lianna le
 bōna ba a hlaxōla ka lebaka,
 xo hlaxotwa ka mekoma, xo
 hlaxōla le xo na xo ka ba
 le letšema la xo susana le
 ba xo lema.

Ko Bura Mabele a bunwa
 marixa, kē bana le basacti.
 Peu ya xo bunwa pele kē lerotša
 ka xwe e bukwa ka pela.

Fola e bunwa le hlabula kē
 banna

Lapela bathe ba thoma xo ja
 le hlabula, xo tsa mafela dinawa

le tše byalo ke mo ba dloxo
~~ke~~ buna dipu ka xo butšwa
 xa tšona. ha xo buna xo ka
 dirilwa letšema la xo swana
 le a pele xo motho a sale tše
 le xe mabele a tšetše.

Batho ba tšale ba be ba
 buna mabele ba fola naxeng
 a epelwa naxeng ba fela ba
 e ya xo tšea naxeng e le
 xo re ba dira byalo ka xo
 thšaba dira, xo re xe ba

thšaba mabele a sale naxeng
 naxeng ba tše ba ^{bowe} ba a
 tšee. Byalo batho ba lihono
 ba a buna, ba a swala ba a
 tliša xal, a folwa xal a epelwa
 ka mašakeng.

Ba tšale ba be ba fola
 ka methae, ba dirile le hucu
 fase, xomme ba a se tše.
 lihono mašaxa a ^{folawa} ba

474

K34/71

43

diphak^{tho}ka^{tho} mafela a kxobolwa
ka mafika
Mabaxa a eptwa disexong
ka saheny, mafela a bewa
dikholong xe e ka a kxobolwa
xomme xe a kxobotwe a bolokwa
nia tholong, Mole teng wa se
sexo ba tholela molara le
mamoti. Ba kxale ba be
ba bea disexo ntle xo dimo
xa diphat, ba xare xa dihlare.
Xo xo re ba sethwenyere xe
ba ba xo kxama bele a xo ja
xo fihla xe a felare a fedile
disexo tra naxeng go di
khupetwa ka mabyang, tra
xal di a ferwa.

Mašemo Mašemo xe re bolela
ka mašemo a batlokwa, re the
bōna xo re a a belwa ke
kxosi, xomme mašemo a go
batamelana, ba belana -

474

K34/71

44

mekxano, ke xo re mo thiem
 - e felaxo xo ba le se xora,
 (Byang xase xa masemo)
 Batho bona ba hxele mo
 ka raba xo xo lema xo na
 e fela se bona xo re batho
 ba ka se lese moxola o sa
 lenga xo o se na dihlare le
 ma tlapa, e fela batho ba
 rata masemo a kraufri le
 xae kudu ka xobane a hula
 mosipelo, re ka bona a ba-
 thokwa a dikeleditse moise.
 Masemo kxale a be a fetana
 ka xo soma xa batho le xo
 se lape xo sema dihlare.
 Byale masemo a xa elwa, le
 a basadi e fela ke' a banna.
 E fela yo a ^{na xo} be le basadi
 ba bantzi a ka dumelkwa
 xo be le masemo a xo lekana
 e basadi ba xaxwe.

474

R34/71

45

E fela mašema xa a rekaneve,
 xe e xe xo tšea thšema ya
 ya mangwe xe a khuduvile le
 xe a sa e, va ke mtho a be a
 ka seke a ašema thšema ka
 khang. Mekamaga xo se u
 bonatše e be e. Lekišwa fela
 xa thoma xo se u
 ... hšema, ...
 ... thoma ya Mthwama,
 ... hšema axile thšema.

Dikhatšo - la ditšie
 Mshuta ya ditšie kše e mentšie
 e fela bantšie lya tšona kše
 kše nyane le moxola wa tšona
 ka o moyane, kše xo na xa di
 tšelwe kudu.
 Tšie ye e tšelaxo xa xšlo
 kše maherešie, e be xo ditšie
 ruvi, di tšea ka bantšie, betha
 la di xšlo e be sešeo, xomme

tsona di tla lebaka le lengwe
 le lengwe, xonne re di fihlike
 lehlakula idi senya mabela. Selena
 di fetra byany xonne tsona
 re di xotae di a rama ke xot
 re di beela mal mo mobung
 xonne tsona di tla feta ~~re~~ di
 lita di hula batho. Xonne
 mal sa tsona a tla sala
 a a thwathwasa ya ba boyane.
 xonne byona ho a senya ka
 xore xore ho thore ka pela.
 Tala xore yo na ke tse ya
 re feta lehe xere ka xa nyane.
 xonne yo na e ba xa na ka
 selena xonne xa e sepele
 ka seboha batho ba ka ze
 swara mehlakeng.
 Mhlo blopudi o feta dingwe ka
 botelele xonne mmala wa
 yona ke wa motala, o hwetse
 selena.

474

K34/71

47

Mampota-boswa ke nyame
xonne le yona a swarwa mehlakeng.
Ditšie tše di ka xaditwa
xo ba tša beswa.

Ma kerere a apewa ka
xe a swarwa ka bontsi.
Tšie ke sešelo se bore.

Ya je Batho ba baso ba ja
xa tšedika letšatši, xe e
se bana bona ba ja le baka
le lengwê le lengwê xe ba na
le tlala, Komore batho ba
ja xa be xe xo na le tlala.

Dijo di sa swolwa ke mosadi
xo ba ngwananyana yo a xutlwexo
xo a pea xa lotšie.

Basimanyana ba ja ba le
nosie, ba ka ja kaxolo xo
ba ba je le ba malapa a
mangwê e fela ba ntše ba
ija ka borōlo le bananyana

ba ja xo supana le basimana.
 Mosadi o ja a le ^{mozi} ~~te~~, o jela ka
 pitšeng xe a rata a ba ja sethaka
 le basadi ba bangwe.
 Mamma yena o jela ka moropong
 a le nosi le yena o ba ja
 sethaka le banna ba bangwe.
 Komme le mamma o saletwa
 makahō a ~~o~~ selata ka molao.
 Komme ba no sebetša ka marapo
 ba thilela moro o mangane.
 Xo reka mamma xe a ip.
 Makahō a mamma a ~~o~~ selata, xo
 tšaba xa monna ke' xo thatha,
 wa polopotla o fetša sesebo.
 Molao xexo lewa ke' xo se
 swara fase, le xo xo se
 thuse mare. Motšo xe a tle
 ja o swanetše xo hlapa
 diatle.
 Byalwa Byalwa bo apewa ke'
 mo sadi, ka sile mohlaba

Sevōts

Makahō a mamma a ~~o~~ selata, xo
 tšaba xa monna ke' xo thatha,
 wa polopotla o fetša sesebo.
 Molao xexo lewa ke' xo se
 swara fase, le xo xo se
 thuse mare. Motšo xe a tle
 ja o swanetše xo hlapa
 diatle.

Byalwa Byalwa bo apewa ke'
 mo sadi, ka sile mohlaba

474

K34/71 49

wa mabele le mporo. Komme
 ka ha xe batho ba fetana
 ba sa swane le mabyalwa a
 bona a ya fapana, ko no le
 ba xo se khonê xo dira byalwa
 ba dira byalwa bo bo bitiwaxo
 phidi, ka xo xe xa bo bose
 le xo xa xa bo tase.

Ko na le bo xo dira bya
 bose e bese bya bo
 bitiwaxo phisi byalwa bya
 boxale.

Xo omela mohlaba. Mabele
 le xo mahxaxa, a ya biewa
 e le dithoro a enwa ka
 meetse, xo tsa le tsatsi le xe
 a le a mabedi, komme ba
 a enola ba a thilela ka
 sakeng ba a bea fêlô xa
 batho le xe e le ka moraleng
 e fêla batho xa ba a dumelwa
 xo dula xodimo. Komme ba tla

o leša bedke, ke mo ba tlaxo
 xo onthoa ka pheng ka lebaka
 le o llo ba o meke o na le
 medu xomme ba o tšea ba
 o anexa, xe o omile, ba tla
 o sila ya ba bupi. Xe ba
 dira byalwa, ba tla tšea metre
 ba thōela dipitšeng xomme ba
 thōela le bupi bya mohlaba, ke
 mo ba xo hōtšaxo xo tšela
 byalwa, xomme xe ba thoma xo
 met bela ba bo tšea bya
 apawa, xomme xe bofacile bo
 tšesetšwa ka dipitšeng ba
 ohe ka bupyangana, xomme ba
 tla thoma xo bela, ke mo ba
 tlaxo ~~xe~~ tšea motho wa xo
 tšeba byalwa xe ba betše a
 tla a bo kwa, xomme xe a xe
 bo betše ba tla bo hlotla,
 xomme bya thōelwa dipitšeng xo
 lokela xo nwea. Xomme

K34/71

mosadi wa lapa o tla bea pitlo,
 e ~~ya~~ e' tla xo ~~ya~~ nwa ke monna wa
 lapa xe byalwa bo fedile.
 Xomme ~~monna~~ ^{monna} wa byalwa o tla
 bitoa bokhe ba ba ratexo xo
 nwa naba hi' xore ke ba ba
 mmitsa xo xe ba na le byalwa.
 Xomme xe banna ba beditiwe
 pitla e tlišwa pele xa bona,
 Xomme ~~monna~~ ^{wa} lapa o tla koma,
 a se "Banna ba xeso se ke volaile
 xo ke se." Xomme bona ba tla
 thise lana ke boxole bya moloko,
 xe ba fidile, ~~monna~~ ^{wa} byala o tla
 kya a nwa ba se ke' xo
 tloša t' molomo. Byale xo tla
 dula motho wa xo ba kxela
 ba e nwa, ba ba khotšexa
 ba tla laela ba sepela.
 Motho xe a tšena mo ba nwa xo
 byalwa o a lothoa, xe ba mo
 dumela o a tšena, xe ba sa
 dumela o ~~ya~~ xoma. End. S. 474